

СТРАТЕГІЇ РИЗИКОЗАХИЩЕННОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Гудзь Олена Євгенівна

Державний університет телекомунікацій
Завідувач кафедри, д.е.н., професор

Нові економічні умови, новий ринковий порядок, потребують інтенсивної інноваційної діяльності, оскільки інноваційна діяльність є найважливішим елементом підвищення ефективності виробництва, забезпечуючи постійне оновлення і поліпшення вживаних технологій і випуск нової продукції реалізацію наукових досягнень та винаходів, вона стає основною умовою забезпечення економічного зростання. Розроблення інноваційних продуктів підприємствами завжди характеризується ризиком, а відмова від інноваційної діяльності може призвести до втрати підприємством своїх ринкових позицій. Ризик в інноваційній діяльності виникає внаслідок існування невизначеності зовнішніх умов і внутрішньої реалізації процесів діяльності організацій. Головною перешкодою науково обґрунтованого управління ризикозахищеністю інноваційної діяльності підприємств є недостатня розробленість багатьох теоретичних положень, а також методичних підходів, що забезпечують успішну реалізацію інноваційних рішень.

За останні роки збільшилася кількість наукових досліджень і публікацій провідних зарубіжних та вітчизняних науковців та практиків з проблем виявлення причин виникнення ризиків та управління ризикозахищеністю інноваційної діяльності підприємств, таких, як: Т. Андерсен, В. Андрійчук, В. Базилевич, І.Бланк, Т. Бедфорд, Х. Грюнінг, Е. Кох, Р. Кук, С. Навроцький, Р. Пікус, П. Стецюк та інші.

За результатами дослідження понятійно-категоріального апарату на основі методу логічного узагальнення визначено, що ризикозахищеність відображає здатність системи ефективно протидіяти внутрішнім і зовнішнім загрозам, здатність адекватно і швидко змінювати свою внутрішню структуру відповідно до динамічних умов. Чим більший рівень ризикозахищеності від негативних агресивних впливів ризиків, тим вищим ступенем життєздатності володіє система. Варто звернути увагу, що проблема ризиків тісно переплітається з проблемою невизначеності (неточності, недостатності, неповноти, невірогідності, ненадійності) наших знань про умови і процеси, що протікають у об'єкті, якій нас цікавить та зовнішньому середовищі, з імовірнісним характером виникнення небажаних подій. Т. Андерсен та П. Шредер [1] вважають, що на сьогодні, коли відбуваються корпоративні скандали і великі фінансові невдачі, підвищується актуальність ефективного управління ризиками. Суттєві досягнення в теорії управління ризиками німецької наукової школи, яка, ґрунтуючись на класичних працях Л. Заде, отримала значні результати з оцінки ризику з використанням нечіткої логіки та нечітких множин. І. Кох у публікації [3] розглядає застосування нечітких моделей для аналізу даних і розвідки. Істотні досягнення у розробленні сучасної теорії з оцінки ризику, використовуючи нечітку логіку та нечіткі множини, японської наукової школи (Мамдані, Сугено, Цукамото) [5]. А. Гріффін [4], маючи великий досвід з управління репутацією компанії, на конкретних прикладах проводить аналіз ефективних та помилкових дій корпорацій зі створення, управління власною репутацією та репутаційними ризиками. У книзі англійських економістів – Т. Бедфорда і Р. Кука [2] – розглядаються фундаментальні поняття невизначеності, її відносини з імовірністю, межі з кількісною оцінкою невизначеності.

Наукові підходи до трактування сутності, джерел походження і провідних складових ризиків інноваційної діяльності є доволі неоднозначними. Так, М.В. Грачова [6] та І.Ю. Івченко [7] визначають інноваційний ризик як імовірність втрат, що виникають при вкладенні підприємством коштів у виробництво нових товарів і послуг, що, можливо, не знайдуть очікуваного попиту на ринку.

Нині спостерігається стримування інноваційної діяльності підприємств. Створенням і використанням передових технологій та об'єктів права інтелектуальної власності, а також використанням раціоналізаторських пропозицій займалися лише 2283 підприємства, майже

дві третини з них це промислові підприємства. При цьому, третина промислових підприємств, які займалися передовими технологіями, зосереджена у м. Києві, 12,8% – у Харківській, 10,1% – Дніпропетровській, 8,4% – Донецькій, 3,9% – Луганській, 3,4% – Миколаївській областях. Цікаво, що інноваційна активність у підприємств за останні п'ять років не перевищувала 7,1 %. Тобто, немає підстав для висновку щодо формування стійкої тенденції переорієнтації вітчизняних підприємств на інноваційний шлях розвитку. Найпоширенішою причиною низької інноваційної активності підприємств часто називають відсутність коштів для фінансування інноваційної діяльності, що є характерним для українських підприємств. Підприємства, здійснюють фінансування інноваційної діяльності в межах 10% від отриманого прибутку підприємства, а витрати на здійснення ризик-менеджменту інновацій не перевищують 1-2% від прибутку підприємства. Фінансування інноваційної діяльності на підприємствах здійснюється переважно за рахунок власних коштів підприємства або за рахунок позикових коштів.

Цікаво, що інновації на підприємствах здійснюються переважно задля оновлення та диверсифікації продуктів, збільшення частки ринку, скорочення витрат виробництва послуг, зниження матеріальних витрат, забезпечення сучасних стандартів якості продукції та послуг тощо.

Виявлено, що кожне підприємство, здійснюючи свою господарську діяльність, піддається великій кількості ризиків, а підприємство, яке здійснює ще й інноваційну діяльність, випробовує на собі ще й загрозу ризиків, зумовлених невизначеністю результату, характерного для інноваційної діяльності. Ризики супроводжують всі стадії розробки та впровадження інновації. В більшості країн світу влада намагається створювати чітку політику, яка могла б реагувати на швидку зміну ситуації, підтримувати інноваційні проекти, у тому числі з високим ступенем технічного й фінансового ризику. В Україні ж підприємства самостійно створюють систему ризикозахищеності, яка дозволяла б адекватно реагувати на зміну факторів зовнішнього і внутрішнього середовища, та пов'язувати кінцеву мету розвитку з конкретними інноваційними проектами.

У свою чергу, практика ризикозахищеності переконує у наявності унікальності ризиків інноваційної діяльності на будь-якому підприємстві, тому слід розробляти специфічну для кожного окремого підприємства карту ризиків та будувати його ризик-профіль, зміст якого залежить від масштабів, потенціалу, складності конкретного підприємства, ступеню розвиненості виробничої інфраструктури та його кооперації, інтеграційних та кластерних зв'язків, стилю управління і багатьох інших індивідуальних характеристик.

В інноваційній діяльності прагнення до мінімізації ризику рівнозначне відмові від інновацій взагалі, оскільки розроблення й впровадження новинок завжди пов'язані з ризиком. Ефективне управління ризикозахищеністю інноваційною діяльністю повинне бути спрямоване на оптимізацію співвідношення очікуваного прибутку й ризику; корисним інструментом для зниження невизначеності й покращення такого співвідношення є збирання додаткової інформації. При цьому в управлінні ризиками в інноваційній діяльності підприємств важливу увагу слід приділяти життєвому циклу інновації на підприємствах.

Важливим кроком після виявлення усіх можливих ризиків інноваційної діяльності є так звана квантифікація ризику, тобто кількісне вираження ймовірності виникнення кожного такого ризику та оцінка його впливу на освоєння інновацій. Через те, що квантифікацію ризику здійснюють досить часто в умовах обмеженого доступу до повної та об'єктивної інформації, а також через те, що на неї істотно впливає суб'єктивний чинник експертів, доцільно результати квантифікації ризику розуміти не як абсолютно істинні розрахунки можливих втрат, а лише як підставу для поділу інноваційних ризиків на істотні (тобто такі, на які варто звертати увагу та застосовувати відповідні засоби реагування) та неістотні (такі, які можна проігнорувати або не вживати щодо них жодних засобів реагування). Головним завданням квантифікації ризику є його кількісне представлення у так званій монетарній вартості, яка є функцією двох змінних: ймовірності виникнення ризику та його наслідків у вигляді втрат,

які можуть виникнути, коли ризикова подія настане. Такі розрахунки стають вихідною базою для віднесення кожного інноваційного ризику до відповідного виду, а також для застосування різноманітних способів уникнення чи запобігання таким ризикам.

Формування стратегії управління ризикозахищеністю інноваційної діяльності має враховувати цілісність системного впливу на об'єкти управління. Однак у реальній практиці такий підхід майже відсутній. Теоретико-методологічні дослідження в основному охоплюють локальні підсистеми функціонального забезпечення інноваційної діяльності. Істотно впливають на вибір стратегій фінансові можливості підприємства, оскільки завоювання нових ринків, розробка нового продукту, диверсифікація діяльності зумовлюють підвищенні ризики та, як наслідок, вимагають значних фінансових витрат. Тому підприємства, що мають більші фінансові можливості, мають й більший діапазон вибору варіантів стратегій управління ризикозахищеністю. Обов'язково, при фільтрації та відборі стратегій приймаються до уваги часові обмеження. Справа в тому, що й можливості, і загрози для підприємства, і заплановані зміни завжди мають певні часові межі. При цьому, важливо враховувати й календарний час, і тривалість інтервалів здійснення конкретних дій щодо реалізації стратегій.

Таким чином, формування стратегій управління ризикозахищеністю інноваційної діяльності підприємства має орієнтуватися: на постійні зміни у зовнішньому та внутрішньому середовищі; на конкретну нішу на ринку та серед конкурентів; на відсутність єдиного детермінованого курсу інноваційного розвитку; на використання усіх ресурсів, потенційних резервів та можливостей; на посилення своїх конкурентних позицій; на тривалу перспективу; на мінімізацію ризиків і нарощення ефективності виробництва; на використання інтелектуального потенціалу працівників підприємства; на освоєння нових ресурсозберігаючих та екологозахисних технологій. Запропонований підхід до формування стратегій управління ризикозахищеністю інноваційної діяльності підприємства може бути корисними для вітчизняних підприємств сприятиме їх інноваційному розвитку, підвищенню їх конкурентоспроможності та нарощенню ефективності.

1. Andersen T. Strategic Risk Management Practice: How to Deal Effectively with Major Corporate Exposures / T. Andersen, P. Schroder. – Cambridge : Cambridge University Press, 2010. – 268 p.
2. Bedford T. Probabilistic Risk Analysis: Foundations and Methods / T. Bedford, R. Cooke. – Cambridge : Cambridge University Press, 2001. – 414 p.
3. Cox E. Fuzzy Modeling and Genetic Algorithms for Data Mining and Exploration (The Morgan Kaufmann Series in Data Management Systems) / E. Cox. – San Francisco : Morgan Kaufmann Publishers, 2005. – 530 p.
4. Griffin A. New Strategies for Reputation Management: Gaining Control of Issues, Crises & Corporate Social Responsibility / A. Griffin. – London : Kogan Page, 2007. – 184 p.
5. Mamdani E. An Experiment in Linguistic Synthesis with Fuzzy Logic Controller / E. Mamdani, S. Assilian // Int. J. Man-Machine Studies. – 1975. – Vol. 7. – № 1. – P. 1-13.
6. Грачева М.В. Управление рисками в инновационной деятельности / М.В. Грачева, С.Ю. Ляпмна. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2010. – 351 с
7. Івченко І.Ю. Економічні ризики / І.Ю. Івченко. – К. : ЦНЛ, 2004. – 304 с.